

Да го одржиме граѓанското општество здраво: Да ги зачуваме животите на луѓето и човековите права

European Center for
Not-for-Profit Law

ICNL
INTERNATIONAL CENTER
FOR NOT-FOR-PROFIT LAW

Во моментот, владите и луѓето ширум целиот свет вложуваат натчовечки напори за да се справат со Ковид-19. Во оваа вонредна состојба, ИЦНЛ и ЕЦНЛ го изработија овој **краток водич за институциите кои се борат да ги заштитат човечките животи преку исполнување на своите должности за заштитување на човековите права и достоинството** согласно меѓународните стандарди за човекови права. Овој водич е дел од пошироката иницијатива на ЕЦНЛ/ИЦНЛ за поддршка на начините за справување со пандемијата на Ковид-19 засновани на човековите права кои истовремено ги штитат нашите слободи за здружување, организирање собири, изразување и учество.

„Ковид-19 е тест за нашите општества и сите учиме и се прилагодуваме додека се справуваме со вирусот. Човековите права и достоинство мора да се во преден план и во центарот на нашите напори, а не во втор план. Забраната за излегување, воведувањето карантин и другите слични мерки чија цел е да се спречи ширењето на Ковид-19 секогаш треба да се спроведуваат строго во согласност со стандардите за човекови права и на начин кој е неопходен и пропорционален на проценетиот ризик – но дури и во тој случај, мерките може да имаат сериозни последици по животите на луѓето.“

Висок комесар за човекови права на ОН

Што треба државите да направат

- 1. Јасно да ја идентификуваат природата на опасноста.** Ковид-19 е сериозен предизвик, но само некои негови аспекти бараат итни дејства, а не сите. Кога ќе се прогласи вонредна состојба, државите треба јасно да ги посочат конкретните опасности – и според обемот и според природата – за кои ќе преземат вонредни мерки.
- 2. Точно да се определат мерките за ограничување, а да се воведат само неопходни и пропорционални ограничувања на правата и слободите.** Мерките за Ковид-19 треба да бидат така смислени за само минимално да ги ограничат правата и слободите. Доколку таквите ограничувања се неопходни, најважно е мерките строго да се ограничат според степенот на итност во вонредната состојба со цел да се реагира при реална, јасна, моментална или непосредна опасност.
- 3. Јавно да се прогласи вонредна состојба и да се соопштат сите мерки кои ги ограничуваат правата и слободите.** Соопштувањето мора да биде објавено преку јасен и достапен извор и да биде достапно и разбирливо за широка јавност. Сите луѓе во општеството треба да можат да ги разберат мерките и причините за нивно преземање, а исто така треба да можат да ги почитуваат или, пак, оспорат одлуките и дејствата на државата.
- 4. Да се воведат краткорочни мерки со можност да бидат одново разгледани.** Продолжувањето на вонредната состојба и итните мерки води до зголемен ризик за повреда на човековите права. Колку е подолга или потешка вонредната состојба, толку помала е можноста за отстапување од мерките од страна на државата. Државите треба, тогаш кога е возможно, да преземат краткорочни мерки кои ќе можат да се обноват и ќе содржат клаузула за временско ограничување.
- 5. Постојано да го запазуваат начелото на правна сигурност и владеењето на правото.** Основните права на праведно судење, пресумпција на невиност и редовна законска постапка мора да бидат запазени и загарантирани за сите луѓе за време на вонредната состојба. Воведувањето нови видови кривични прекршоци или нивно спроведување преку поведување кривична постапка треба да се користи само во краен случај.
- 6. Формално да дерогираат од договорните обврски за заштита на човековите права.** Кога се ограничуваат правата и слободите, државата мора да испрати службено известување за дерогирање до релевантните договорни тела заради транспарентност и отчетност на активностите пред меѓународните организации.

Што државите не треба да прават

Заштитата на човековите права согласно Меѓународните здравствени регулативи подразбира државите да воведат регулативи кои целосно го заштитуваат достоинството, човековите права и основните слободи на луѓето, како и транспарентно и недискриминирачки да ги носат одлуките во здравството. Светската здравствена организација изјавува дека суштинските принципи на човековите права и здравјето вклучуваат **отчетност, рамноправност, недискриминација и учество.** Значајното учество, како елемент на пристапот заснован на човековите права, гарантира дека државните чинители – вклучително и недржавните чинители како што се невладините организации – се значајно вклучени во сите фази на дејствувањето: проценка, анализа, планирање, набљудување и оценка. Учествовањето е важно за отчетноста зашто овозможува проверки кои гарантираат дека нема да биде дозволено властите да ја користат својата моќ неосновано.

Принципи на човековите права, СЗО

1. **Да не ги користат итните мерки за таргетирање одредени групи – како на пример мигрантите и бегалците, граѓанските организации или заштитниците на човековите права.** Државите треба да гарантираат дека преземените мерки нема негативно и дискриминирачки да влијаат врз малцинствата и ранливите категории граѓани (вклучувајќи ги жените и децата), како и религиозните, етничките или другите социјални групи. Таквите мерки не треба да се насочени кон одредени групи на граѓански организации или заштитници на човековите права.
2. **Да не преземаат прекумерни или репресивни мерки кои ќе ги замолчат неистомислениците.** Сите мерки мора строго да произлегуваат од вонредната состојба за справување со пандемијата и пропорционално да одговорат на потребите.
3. **Да не ги ограничуваат човековите права кои согласно меѓународните договори не можат да бидат ограничени или укинати.** Независно од степенот или потеклото на кризата, не смее да се отстапи од следниве права дури и во време на вонредна состојба: право на живот, слобода на мислата, совест и религија, слобода од тортура, нечовечко и понижувачко постапување, ропство и потчинетост, затворска казна заради неможност да се исполнат договорните обврски, како и примена на закони со ретроградно дејство.
4. **Да не ги ограничуваат правата кои се јасно утврдени како апсолутни согласно меѓународното право.** Комитетот за човекови права на ОН наведува дека некои ограничувања на дејствата на државите се апсолутни дури и за време на вонредна состојба, како што се обврските на хуманитарното право и забраните за држење во заложништво, воведувањето колективни казни, неоснованото лишување од слобода и застранување од основните принципи за праведно судење, како и пресумпцијата на невиност.
5. **Да не донесуваат и преземаат долготрајни мерки.** Сите видови на итни мерки треба да се што е можно помалку инвазивни за да се постигне нивната цел, дури и во текот на нивното времетраење. Доколку не е познато времетраењето на вонредната состојба, тогаш мерките треба да се краткорочни со можност за продолжување.
6. **Да не ги ограничат средствата за заштита при повреда на правата и слободите.** Дури и ако државата презема мерки за да ги прилагоди постапките за време на вонредната состојба, мора да обезбеди ефективни начини за заштита при повреда на правата и слободите, како на пример пристапот до судска постапка.

7.

Извори и правна основа:

[Меѓународен пакт за граѓански и политички права на ОН](#), Член 4;

[Комитет за човекови права на ОН](#), општ коментар бр.29;

Специјален известувач на ОН за промовирање и заштита на човековите права и основни слободи при борбата против тероризмот, [Предизвикот за заштитата на човековите права во вонредна состојба при борбата со тероризмот](#), A/HRC/37/52; [Меѓународни здравствени регулативи](#), 2005 година, второ издание, Светска здравствена организација; 2008 година.